

Motion till riksdagen 2009/10:Fi210

av **Ulla Andersson m.fl. (v)**

Privatiseringarnas samhällsekonomiska konsekvenser

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda privatiseringarnas samhällsekonomiska konsekvenser.

Motivering

SCB:s statistik visar att företag med verksamhet inom skola, vård och omsorg har en klart högre avkastning än andra företag. Under 2007 hade t.ex. privata sjukvårdsföretag en genomsnittlig avkastning på 19 procent, medan riksgenomsnittet var 10 procent. Det är en stark indikator på att konkurrensen i den branschen fungerar betydligt sämre än i ekonomin i stort.

Det finns en rad tänkbara anledningar till det. Till exempel kan det handla om bristande information, både för brukaren och för upphandlaren. En patient kan typiskt sett inte avgöra om en viss behandling behövs eller inte, eller hur kvalificerad personalen är. Upphandlaren har inte heller någon praktisk möjlighet att på allvar bedöma kvaliteten i tjänsterna.

Kommunal granskade 146 hemtjänst- och förskoleföretag i rapporten ”Den som söker ska finna” och kom bl.a. fram till att var femte hade anmärkningar för obetald skatt, moms eller skulder, och 60 procent saknade kollektivavtal. En tredjedel av företagen gjorde inga eller låga pensionsinbetalningar för sina anställda. Det visar att konkurrensen inte fungerat tillräckligt väl för att slå ut oseriösa aktörer, utan de anförtros på svaga grunder ansvar för barn och äldre.

Ett exempel är företaget Kulturkrabaten AB, som köpte inventarierna på fyra förskolor i Årsta strax utanför Stockholm för drygt 600 000 kronor, och ett år senare hade gjort 3,2 miljoner kronor i vinst. Det visar tydligt på hur brukarna haft begränsade möjligheter att veta hur stora kvalitetskrav de kunde ställa på barnomsorgen. Kulturkrabatens förskolor har haft lägre personaltäthet än andra förskolor i Stockholm och lägre genomsnittsutbildning

Fel! Okänt namn på

bland personalen. Föräldrarna har hjälpt till att måla och donerat leksaker i tron att förskolornas inkomster inte räckte.

Det motsatta problemet finns också. Förbinder sig landstinget att betala större delen av kostnaderna för tandvårdsbehandlingar i privat regi, finns det en uppenbar risk att företagen tenderar att välja onödigt dyra behandlingar. Ett vinstmaximerande företag har ingen anledning att hushålla med de resurser de inte själva betalar för. Det är ett starkt argument för att se ett samband mellan privatiseringen av högstadie- och gymnasieskolorna och att de genomsnittliga betygen höjs kontinuerligt. Ett aktiebolag skulle snarast göra tjänstefel gentemot sina aktieägare om de inte tenderade att dela ut högre betyg än sina konkurrenter.

Privata välfärdsföretag har å ena sidan starka incitament att i varje läge försämra kvaliteten i alla de avseenden som brukaren eller upphandlaren inte kan följa upp. Det problemet går att lösa genom att täcka deras kostnader, men då uppstår å andra sidan det motsatta problemet: att de inte har någon anledning att hushålla med resurserna alls.

En annan viktig faktor för att konkurrensen på en marknad ska fungera är att konsumenterna enkelt kan välja bort företag de av en eller annan anledning inte är nöjda med. Omsorgstjänster fungerar sällan så. Bland annat behöver den som är svårt sjuk, i behov av hemtjänst eller går på förskolan kunna känna tillit till personalen. Sociala band är en avgörande del av de välfärdstjänsterna. Tröskeln för att byta en gymnasieskola mot en annan är hög: många elever som är missnöjda med sin skola går ändå färdigt utbildningen där, vilket begränsar ett skolföretags förluster av att sänka kvaliteten.

Det här handlar inte om övergångsproblem. Sjukvården i USA ger mycket sämre resultat än i Sverige, trots att dubbelt så stor andel av deras BNP går till sjukvården. Det beror till stor del på just att det offentliga gjort sig beroende av privata leverantörer på en marknad utan fungerande konkurrens. Hittills har problemen snarare förvärrats med tiden, i takt med att verksamheter som en gång togs över av personalen i privat regi övergår till storbolag.

En sjukvårdsavdelning som drivs med patienternas bästa för ögonen, snarare än ekonomiska incitament, har inte de här problemen. Organiseringen av välfärdstjänster i Sverige har på kort tid förändrats drastiskt, och det finns en rad sakskaäl – både teoretiska och empiriska – som talar för att de marknader som uppstått fungerar dåligt. Det handlar om stora summor som riskerar att läcka ut till privata vinster i stället för att användas till att hålla en hög kvalitet i välfärden: under 2007 köpte kommuner och landsting privata tjänster för totalt 57,5 miljarder kronor. Mot den bakgrunden menar vi att det behövs en genomgripande, kritisk granskning av de privatiseringarnas samhällsekonomiska effekter.

Stockholm den 21 september 2009

Ulla Andersson (v)

Marie Engström (v)

Hans Linde (v)

Jacob Johnson (v)